

5. Садкова Ж. А. Финансовая оценка качества доверительного управления активами паевых инвестиционных фондов России. — 2005. — 156 с.

6. Бакатанов О. Г. Альтернативный подход к измерению эффективности управления активами инвестиционных фондов // Портфельный инвестор. — № 3. — 2008.

7. Інформаційний портал про особисті фінанси інвестиції та фінанси. Сайт в мережі інтернет / Електронний ресурс / Режим доступу до матеріалів: www.investfunds.ua

8. Банківський портал. Сайт у мережі інтернет / Електронний ресурс / Режим доступу до матеріалів: www.banki.ua

9. Фондовий ринок України. Сайт у мережі інтернет / Електронний ресурс / Режим доступу до матеріалів: www.fundmarket.ua

10. Форіншурер. Інтернет-журнал про страхування. Сайт у мережі інтернет / Електронний ресурс / Режим доступу до матеріалів: www.forinsurer.com/ratings/banks/

11. Рейтингве агентство Експерт Рейтинг. Сайт у мережі інтернет / Електронний ресурс / Режим доступу до матеріалів: www.expert-rating.com/rating-list_reiting-list/

Стаття надійшла до редакції 15 травня 2012 р.

УДК 331.5 (075.8)

М. І. Диба, д-р. екон. наук, професор,
декан кредитно-економічного факультету,

Є. С. Осадчий, канд. економ. наук,
доцент кафедри менеджменту банківської діяльності,

Т. І. Осадча, здобувач
кафедри менеджменту банківської діяльності,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ У БАНКУ: ПОТЕНЦІЙНІ ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

АННОТАЦІЯ. У статті авторами було досліджено проблеми корпоративного управління в комерційних банках. Визначено переваги та недоліки чинного законодавства в питанні балансування інтересів акціонерів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: корпоративне управління, стейкхолдери, антициклічний буфер капіталу.

АНОТАЦІЯ В статье авторами были исследованы проблемы корпоративного управления в коммерческих банках. Определены преимущества и недостатки действующего законодательства в вопросе балансирования интересов акционеров.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: корпоративное управление, стейкхолдеры, антициклический буфер капитала.

АНОТАЦІЯ In this paper the authors investigated the problem of corporate governance in commercial banks. Advantages and disadvantages of the current law are specified on the issue of balancing the interests of shareholders.

KEY WORDS: corporate governance, stakeholders, an anti-cyclical capital buffer.

Комерційні банк є особливим видом організацій, що відрізняється від підприємств реального сектора економіки та інших фінансових організацій, що обумовлює специфічні проблеми їх корпоративного управління.

Слід зазначити, що у вітчизняній практиці України не існує єдиного підходу до розуміння категорії «корпоративне управління», тим більше до розуміння сутності даної категорії в банківській інституційній одиниці. У процесі розробки й дослідження даного напрямку корисно, на нашу думку, не лише систематизувати існуючі на даний момент підходи як академічних, так і бізнес-джерел. Доцільно також враховувати істотні відмінності між банками та іншими учасниками фінансового ринку[1, с. 2]

У кредитних організаціях інша структура фінансово-зацікавлених осіб, в якості яких виступають не тільки ділові партнери, інвестори, кредитори, а й вкладники, як специфічні кредитори, а також регулюючі органи та інші контрагенти, що створюють економічну інфраструктуру діяльності кредитної організації. Важливими також є два чинники: менша прозорість банківського сектора і висока ступінь регулювання банківської діяльності з боку держави. Фінансова позиція банку повинна бути відома всім, хто запитує про неї. Це, природно, не передбачає розкриття конфіденційної інформації про своїх клієнтів, особливо якщо банк сильно залежить від одного клієнта. Виділяють наступні проблеми корпоративного управління в комерційних банках, які схематично відображені на рис. 1.

Рис. 1. Проблеми корпоративного управління в комерційних банках

Дані проблеми вирішуються шляхом проходження загально-визнаним міжнародним тенденціям у вдосконаленні корпоративного управління в комерційних банках.

1. Підвищення актуальності завдань вдосконалення корпоративного управління в комерційних банках. Розуміння необхідності вдосконалення корпоративного управління приходить в багато банки, включаючи середні і навіть малі. Найбільшим банкам, перш за все, потрібна побудова внутрішньобанківської системи управління, що дозволяє своєчасно і повною мірою контролювати весь спектр операцій, що здійснюються безліччю підрозділів і філій з метою підвищення ефективності діяльності банку. Невеликим банкам, особливо регіональним, в першу чергу, потрібна побудова ефективної системи управління, що підвищує конкурентоспро-можність на ринку банківських послуг.

2. Розвиток систем бюджетування, планування, контролю та управління ризиками. Комерційні банки активно впроваджують системи бюджетування, планування, контролю та управління ризиками, при цьому побудова ефективної системи неможливо без використання автоматизованих систем управління.

3. Активізація роботи щодо створення умов для залучення грошових коштів вкладників. За останній період банки, намагаються стрімко збільшувати розмір депозитів населення, починають приходити до розуміння того, що одним з найбільш важливих аспектів корпоративного управління є захист інтересів вкладників. З іншого боку, введення системи страхування вкладів стимулює банки до цінових методів боротьби, що може спровокувати кризові явища.

4. Прийняття великих зусиль по забезпеченню підвищення прозорості представленої звітності. Забезпечення прав зацікавлених осіб на отримання необхідної інформації в даний час вимагає від банків вироблення власної комплексної інформаційної політики. При цьому власне комерційні банки повинні бути зацікавлені в розкритті інформації, чому має сприяти вдосконалення системи корпоративного управління.

5. Забезпечення розкриття структури власності. Рішення даної проблеми для комерційних банків є надзвичайно важливим. Розкриття кінцевих бенефіціарів сприятиме подоланню багатьох труднощів в удосконаленні корпоративного управління, розширенню перспектив залучення ресурсів на внутрішніх і зовнішніх фінансових ринках. Пріоритет прозорості структури власності відзначається в першу чергу провідними банками України на тлі зростання операцій з продажу часток у статутних капіталах іноземним банкам, випуску боргових цінних паперів і запозичень на міжнародних банківських ринках.

6. Підвищення якості оцінки ризиків. Комерційні банки на тлі збільшення кількості відгуків ліцензій в останні роки серйозно стурбовані проблемою ризику недотримання банком чинного законодавства, що регулюють положень і кодексів поведінки. Все більша кількість банків прагне до вдосконалення процедур внутрішнього контролю та управління ризиками.

Для аналізованих банків у якості конкретних заходів щодо вдосконалення системи корпоративного управління можна запропонувати наступне:

- створення в складі ради директорів як мінімум двох комітетів: Аудиторського комітету та Комітету з управління ризиками;
- збільшення числа членів ради директорів, введення незалежних членів ради директорів;
- введення посади корпоративного секретаря;

- модифікація Кодексу корпоративного управління;
- вдосконалення систем оповіщення акціонерів, захисту прав акціонерів;
- залучення акціонерів до обговорення важливих питань функціонування банку, визначення умов і розмірів винагород членам ради директорів і правління.

Таким чином, для підвищення стійкості та надійності банківської системи важливе значення має подальше вдосконалення системи корпоративного управління в комерційних банках, яке повинно бути спрямоване на досягнення більшої прозорості банків, адекватну оцінку ризиків з метою забезпечення законних інтересів усіх сторін, пов'язаних з діяльністю комерційних банків. Належний рівень корпоративного управління — один з важливих факторів формування довіри громадян і господарюючих структур, які розміщують свої кошти в комерційних банках, а банків-контрагентів — до своїх клієнтів-позичальників на міжбанківському ринку, інвесторів на ринку боргових паперів і ринку акцій.

Підвищення рівня корпоративного управління дозволить банкам вирішити проблему «поганих» кредитів і зміцнити довіру потенційних контрагентів (вкладників, позичальників, клієнтів по валютних і фондових операцій). У результаті розподіл кредитних ресурсів між нефінансовими компаніями стане більш раціональним, що дасть можливість економіці України вийти на траєкторію сталого зростання. Від створення належної системи корпоративного управління в банківському секторі виграють усі зацікавлені сторони:

- банки підвищать ефективність своєї діяльності;
- банківська система в цілому залучить нових вкладників, позичальників, інвесторів та інших контрагентів;
- акціонери банків отримають впевненість у забезпеченні захисту і підвищенні прибутковості своїх інвестицій;
- держава зможе спиратися на підтримку банківського сектора в своїх зусиллях по зміцненню конкурентоспроможності національної економіки;
- суспільство в цілому скористається плодами збільшення суспільного багатства.

Розглядаючи сучасний економічний стан України можна з впевненістю сказати, що проблема розвитку корпоративного управління є досить актуальною. Саме тому необхідно зробити аналіз існуючих систем корпоративного управління з метою вибору найбільш досконалої. У табл. 1 наведено переваги та недо-

ліки чинного законодавства в питанні балансування інтересів акціонерів.

Таблиця 1

**ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА
В ПИТАННІ БАЛАНСУВАННЯ ІНТЕРЕСІВ АКЦІОНЕРІВ**

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> — забезпечення міноритарних акціонерам права мати представників у складі виконавчих органів та інших органів управління товариством за допомогою кумулятивного голосування; — гарантована законодавством можливість міноритарних акціонерів продати належні їм пакети акцій за ринковою вартістю — після проведення необхідної оцінки 	<ul style="list-style-type: none"> — власники більше 60 % акцій можуть особисто проводити збори акціонерів або ігнорувати ініціативи інших акціонерів; — великі акціонери залишають за собою право вирішувати питання в ущерб інтересів дрібних акціонерів; — відсутня чітка регламентація захисту прав дрібних акціонерів у випадку банкрутства або ліквідації товариства; — вимога розкриття інформації про реальних власників акціонерного товариства багато в чому носить декларативний характер і в результаті залишається проблема «закулісних ігор» з акціями акціонерного товариства

Таким чином, ми бачимо, що на даному етапі розвитку корпоративного управління в Україні спостерігається більше недоліків аніж переваг корпоративного законодавства в питанні балансування інтересів міноритарних і мажоритарних акціонерів.

Важливо розуміти, що національні фінансові ринки завжди матимуть свої особливості, тож одні й ті ж самі уніфіковані міжнародні стандарти фінансового регулювання матимуть різний вплив в умовах різних фінансових систем і можуть породжувати різні типи системного ризику. Прийняття міжнародних стандартів та принципів корпоративного управління потребує розробки внутрішніх правил для фінансових установ, які займаються проблемами національних відмінностей економічних систем.

У сучасній фінансовій теорії основною проблемою управління є існування можливості для менеджерів компанії приймати управлінські рішення з метою максимізації власного добробуту, а не на користь власників бізнесу.

Агентські проблеми виникають через те, що відповідальність за прийняття управлінських рішень безпосередньо або опосередковано делегована від однієї групи зацікавлених сторін до іншої у випадках, коли ці групи «стейкхолдерів» (від

англ. stakeholder; букв. «власник частки (одержувач відсотка); тримач застави», спочатку — розпорядник (довірчий власник) спірного, закладеного або підопічного майна, пайовик) мають різні цілі і коли повна інформація, яка б дозволила першій групі здійснювати ефективний контроль, не є легкодоступною. Серед найбільш досліджених агентських проблем у фінансових інститутах є проблеми, пов'язані з вкладниками та акціонерами, а також регуляторами та акціонерами. І якщо дані аспекти знайшли відображення в структурі фінансового регулювання, наприклад, у вигляді вимог до достатності капіталу чи страхування депозитів, то проблема конфлікту між менеджерами і власниками довгий час знаходилась поза рамками повноважень регуляторів [2, с. 4].

Ризик внутрішньої нестабільності фінансових ринків спонукає регуляторів застосовувати заходи, направлені на захист інтересів вкладників, регулювання у формі пруденційного нагляду покликане обмежити ризики гарантів і страхувальників. Надмірні сподівання власників банків на державні системи страхування депозитів викликають потребу контролю і самих власників. Даний контроль може здійснюватись у формі встановлення лімітів на зростання ділової активності, відрахувань у резерви залежно від ступеня ризиків, забезпечення вимог щодо достатності капіталу. Частково ці заходи дозволяють ліквідувати агентську проблему між регуляторами та власниками банків. Проте досвід останніх банківських криз, зокрема і поточної світової фінансової кризи, свідчить, що основна агентська проблема пов'язана з топ-менеджментом банків. Менеджери банків можуть вибирати профіль ризику на рівні, який або не задовольняє інші зацікавлені сторони, або ж не є цілком прозорим для моніторингу.

Ефективна структура корпоративного управління для банків передбачає наявність систем внутрішнього контролю, здатних усувати властиву асиметрію інформації та потенційні потрясіння на фінансових ринках. Дана форма ринкової нестабільності вимагає державного втручання. Якщо б головний регулятор міг мати повну інформацію про всіх агентів і здійснювати трансфери між ними, то міг би досягти так званого «Парето-покращення», коли покращення стану одних суб'єктів відбувається без погіршення стану інших. У реальності регулятори не мають доступу до приватної інформації агентів, тож можуть досягти лише обмеженого «Парето-оптимуму». Скорочення витрат, пов'язаних з пробле-

мою «принципал—агент», значною мірою залежить від структури корпоративного управління фінансових інститутів і від інформаційної прозорості фінансових ринків.

Проблеми асиметрії інформації також пов'язані з відмінностями у схильності до ризику з боку менеджерів і власників. Наявність систем стимулювання і базового принципу обмеженої відповідальності може призводити до недооцінки ризиків і відтак генерування додаткових ризиків для економіки в цілому. Ці ризики загрожують додатковими соціальними витратами та підвищенням фінансової нестабільності. Важливим завданням фінансового регулятора є запобігання витратам загального ризику, які виникають внаслідок діяльності фінансових інститутів. Одним зі способів досягнення цієї цілі є розв'язання проблем корпоративного управління, пов'язаних з асиметрією інформації та різною схильністю до ризику окремих груп зацікавлених сторін.

У перспективі вимоги до якості ризик-менеджменту і, відповідно, до компетенції топ-менеджменту банків будуть зростати. Ці вимоги визначатимуться новими стандартами за назвою Базель III. У вересні 2010 р. стало відомо, що за рішенням міністрів фінансів країн, що входять до групи G-20, запровадження Базеля III буде відбуватися поетапно і має завершитися до 2019 р. [3]. Як і попередні, базельські стандарти Базеля III є мінімальними стандартами. Фінансові інститути зобов'язані підтримувати адекватність регулятивного капіталу значно вище встановленого мінімуму (ця вимога стане обов'язковою, як це було і в Базелі II).

У проєкті нових стандартів Базель III запроваджено так званий буфер збереження капіталу, антициклічний буфер капіталу та вимоги капіталу щодо системоутворюючих банків. У результаті розрахунків адекватності регулятивного капіталу матиме такий вигляд:

$$APK = [\text{відношення } K_1 \text{ до } A] + [BЗК] + [ABK] + [HKCB],$$

де APK — адекватність регулятивного капіталу; відношення K_1 до A — відношення капіталу 1-го рівня до активів; БЗК — буфер збереження капіталу; АБК — антициклічний буфер капіталу; НКСБ — надбавка капіталу для системоутворюючих банків.

Дані елементи нових стандартів капіталу враховуватимуть національні особливості. Крім того, вони стосуються корпоративного управління. Так, планується, що банки, які матимуть співвідношення капіталу до активів менше 2,5 %, будуть наражатися на обмеження стосовно сплати дивідендів, викупу акцій та виплати бонусів.

Зараз основним нормативним документом у сфері корпоративного управління для банків є Базельські рекомендації 2006 р. Базельський комітет з банківського нагляду, спираючись на підходи ОЕСР, які стосуються компаній усіх секторів економіки, розробив принципи корпоративного управління спеціально для банків. При цьому сам Базельський комітет пояснює, що цей документ не призначений для створення нової нормативно-правової бази і не замінює існуюче національне законодавство, правила і кодекси, а має на меті допомогти банкам у зміцненні їх структури корпоративного управління, а також надання допомоги керівникам в оцінці якості даної структури [4, с. 1—2].

Одним із головних етапів подальшого дослідження корпоративного управління в банках України має стати розробка національного кодексу принципів корпоративного управління з перспективою запровадження його. Це має сприяти розвитку та вдосконаленню як внутрішньої, так і зовнішньої сфери корпоративних відносин, більш активному залученню фінансових ресурсів (у тому числі іноземних інвестицій) і відповідно зростанню довіри до діяльності банківських установ.

Прийняття Закону України «Про акціонерні товариства» [5] суттєво узгодило правове поле діяльності акціонерних товариств з «Принципами корпоративного управління» [6], розробленими ДКЦПФР. Враховуючи вище перелічені недоліки в діючій системі корпоративного управління, особливої уваги потребують механізми регулювання відносин власності, захисту прав акціонерів, контролю і відповідальності посадових осіб. Саме на цих аспектах корпоративного управління та їх регламентації у законодавстві необхідно зупинитись більш детально.

Література

1. *Петренко Т. М.* Проблематика розвитку концепції корпоративного управління в банківській системі України [Електронний ресурс] / Т. М. Петренко. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/2010.031.pdf>.

2. *Івасів І. Б.* Корпоративне управління у фінансових інститутах у структурі глобального фінансового регулювання [Електронний ресурс] / І. Б. Івасів. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/2011.31.31.pdf>.

3. The Basel ii Compliance Professionals Association (BCPA) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.basel-iii-association.com/> (за станом на 21.09.2010).

4. Enhancing Corporate Governance for Banking Organizations. February 2006 [Електронний ресурс] / Basel Committee on Banking Supervision. — Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs122.pdf> (за станом на 21.09.2010). — С. 1—2.

5. Про акціонерні товариства: Закон України [від 07.08.2011 р. № 3610-VI] [Електронний ресурс] / — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

6. Про затвердження Принципів корпоративного управління: Рішення ДКЦПФР [від 11 грудня 2003 року № 571] — [Електронний ресурс] / — Режим доступу: <http://www.ssmc.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 27 травня 2012 р.

УДК 330.341.1

Диба О. М. канд. екон. наук,
доц. кафедри банківських інвестицій,
Гернего Ю. О. аспірант
кафедри банківських інвестицій,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЕКТ: ТЕОРІЯ ТА ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

АННОТАЦІЯ У статті досліджено роль фінансування та кредитування в реалізації інноваційного проекту. Розглянуто різноманітні погляди на категорію інноваційного проекту, досліджено особливості реалізації інноваційного проекту, наголошено на ролі фінансування у впровадженні інновацій.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інноваційний проект, інновація, реалізація інноваційного проекту, фінансування, кредитування.

АННОТАЦИЯ В статье исследовано роль финансирования и кредитирования в реализации инновационного проекта. Взято во внимание разные взгляды на категорию инновационного проекта, исследовано особенности реализации инновационного проекта, акцентировано внимание на роли финансирования для внедрения инноваций.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: инновационный проект, инновация, реализация инновационного проекта, финансирование, кредитирование.